המשפט: שורת הנאשמים באולם, כל אחד מהם בין שני שוטרים. כדידות בצל המוות.

דוד בן־גוריון יכול היום ללעוג ל„בחורצ׳יק שהסתובב בעולם״. אולם האמת ההיסטורית היא שמרדכי אורן וחבריו, שליחי השמאל הציוני הקיצוני, תרמו תרומה חשובה, ואולי חשובה מאד, לשינוי הגדול.

לדיפלומטיה הציונית היו שתי רגלים. משה שרת וחבריו היו את הרגל הימנית. מרדכי אורן וחבריו היו הרגל השמאלית. רגל זו לא דרכה בעוז, על סוליות מסומרות, אלא כמעט התגנבה על סוליות גומי. הכיוון שלה לא היה תמיד מקביל בדיוק לכיוון הרגל השניה. אולם היא התקדמה לאותה מטרה.

א רן ביקר בפולין ובצ׳כוסלובקיה כאורח האגודות המקומיות וכנציג ההסתדרות. בדצמבר (1945) נאם ברדיו פראג, בשפה העברית, הוצג בפני המאזינים על ידי ד״ר י. נובק. אדם בשם ד״ר י. נובק נמנה עם השופטים במשפט פראג.

כעבור כמה חדשים ביקר בבולגריה, ברומניה, בגרמניה המזרחית, חזר לארץ ויצא שוב. בצ׳כוסלובקיה נפגש עם ראשי המדינה, ראש־הממשלה (של אז) זאפוטוצקי, התיאורטיקן הקומוניסטי הנודע קולמן. ביוגוסלביה נפגש עם סגן־ראש הממשלה, בבלר, עם משה פיראדה, ידידו היהודי של טיטו. ברומניה נפגש עם אנא פאוקר, אחרי שזו פירקה את קיבוץ ההכשרה של השומר הצעיר, השתדל אצלה למען חידוש החלוץ. (שאלה אנא פאוקר: איך אפשר להתיחס בסבלנות לקיבוצים, אם יש שם שונאי המשטר, כמו בית״רים?).

בבולגריה התערב במלחמה בין הקומוניסטים היהודים ובין הציונים, (שעוד היו ליגליים), על הזכות לקבוע את המועמדים לעליה לארץ־ישראל. בשיחה טלפונית עם אבריאל בפראג הסכימו השנים שאין לתת לקומוניסטים מבוקשם.

בהונגריה נפגש אורן עם מטיאס ראקושי, מנהיג המדינה. היהודי, מסר לחבריו בארץ שהונגריה מסגרת בתהליך הידידותה עם הציונות בישראל. אולם בסיכום הסופי, בועז הפועל של ההסתדרות, קבע אורן שידידות הגוש המזרחי כולו לישראל ולציונות היא „ידידות אמת, ללא פניות צדדיות... (מנהיגי הגוש המזרחי) סבורים שקיים שיתוף אינטרסים בינם לבין ישראל...״

היו אלה אותן הנסיעות ששימשו יסוד לעיקר הוידוי של אורן. כשנשאל מה ידוע לו על סלאנסקי, וענה (בצ׳כית שלמה אותה בבית הסוהר): — „בטרם אדבר על סלאנסקי רצוני לדבר על עצמי... היה מתפקידי לתאם פעולות ריגול... ביצעת פעולות ריגול באמצעות הדמוקרטיה העממית...״ בעיקר עוררו תשומת־לב פגישותיו עם מנהיגי יוגוסלביה. איש לא הזכיר במשפט כי באותם הימים עוד היתה יוגוסלביה חברה נאמנה בגוש הסובייטי.

בכל שליחויותיו ייצג אורן את ההסתדרות ואת הקונגרס היהודי העולמי, ארגון פיקטיבי למדי הכפוף לשלטון ציוני ממונה על הגנת זכויות המיעוטים היהודיים בארצות העולם.

ניו־יורק, צירך, פראג - והלאה

המפנה הגדול, שעתיד היה להתחולל בעמדת ברית המועצות, החל נותן את אותותיו הראשונים. ההתנגדות הקומוניסטית העקרונית לציונות רפתה.

באירופה קמה מחתרת ענקית. מטרתה היתה להעביר יהודים לארץ ישראל, מעשה שהיה בו אקט פלחמתי כלפי הממשלה הבריטית. שליחים ציניים דאגו להעברת האנשים ולהברחת רכושם בקנה מידה נרחב. הדמוקרטיות העממיות תמכו במחתרת ביד אחת, התנגדו לה ביד שניה.

הדרמה הגדולה התקרבה לנקודת השיא. אנדריי גרומיקו, נציג ברית המועצות, קם באו״ם והצביע בעד הקמת מדינה עברית. סילוק הבסיסים הבריטיים מארץ ישראל הפכה מטרה עיקרית של מדיניות הארץ הסובייטית. כשם שהציונות עזרה לבריטים להשאיר את צבאם בארץ, כן עזרה עתה לרוסים להשיג את המטרה ההפוכה.

כשנורו היריות הראשונות של מלחמת העצמאות, הגיעה המחתרת הציונית לממדים שלא היו כדוגמתם בהיסטוריה. שתי הרגליים של הדיפלומטיה הציונית רצו קדימה, במירוץ שגעוני לספק לחיילי ההגנה בחזית את הרובים, התחמושת, התגבורת והכוח המשקי שהיה דרוש להם לנצח. כנהיגים ציוניים סיירו באמריקה, אספו עשרות מיליוני דולרים. דוד הכוהן ישב בצירך, הפנה חלק ניכר מזרם הדולרים לידיו של אהוד אבריאל, שישב בפראג. בדולרים אלה נסללה הדרך לתנועה הגדולה של הנשק, האנשים והרכוש. אולם הדולרים לבדם לא הספיקו.

אורן היה אחד הגלגלים החשובים של מכונת ענק זו *.

* אף כי אנשי „מפא״י מנסים ביום להתעלם מעובדה זו, אמר השבוע אהוד אבריאל: „אורן היה פעיל בצורה נפרדת, לא תחת פקודתי. תפקידו היה להוכיח לארצות הדמוקרטיה העממית שמפ״ם היא קומוניסטית טובה, הנוסה באמת מזרחה. התגובה הקומוניסטית היתה, כמובן: הוכיחו זאת בהפלת הממשלה הקפיטליסטית.

גלגל שני היה שמואל מיקוניס, מנהיג מק״י, שהיה גם הוא שליח בולט לדבר מצוה (שהפר, בינתיים, לבעל עבירה). הממשלה הצ׳כוסלובקית עצמה עמדה בראש המפעל הגדול. היא העמידה לרשות ה„מחתרת״ הציונית שדה־תעופה מיוחד ליד פראג, שהיה ידוע כבסיס עציון, להטסת נשק ומטוסים. נשק אחר עבר דרך יוגוסלביה (עדיין קומאינפורמית). מעבר לגבולות, על פני חיילים זשומרים סובייטיים, זרם הזרם האנושי הגדול של העליה חסרת־התקדים, לחופים נידחים בבולגריה וביוגוסלביה, שם הועלו האנשים בחשכת לילה על אניות חמקניות. ובאיתם דרכי הברחה הוברח גם, בהעדר פעולה נגדית חריפה של הממשלות, חלק ניכר מרכוש היהודים.

המוזר הוא שרודולף סלאנסקי וחבריו היהודים לא היו תומכים נלהבים במפעל זה. התומך העיקרי היה וולאדימיר קלמנטיס הנוצרי, ואתו קלמנט גוטוולד עצמו. סלאנסקי וחבריו, אף כי לא היו שונאי־ציון מושבעים מסוג הקומוניסטים שפעלו בקרב העדה היהודית, הסתייגו תמיד במידה ניכרת מכל הענין, אולי מפני שלא רצו להבליט את העובדה, שהם יהודים.

אין ספק שבלי עזרה כבירה זו של הגוש הסובייטי לא היה רעיון המדינה גובר באו״ם, לא היו חיילי המדינה מנצחים בשדה הקרב, לא היתה המדינה זוכה לתגבורת האנושית העצומה. אין גם ספק שעזרה סובייטית זו באה מתוך אינטרס סובייטי קר: החישוב שמדינה יהודית קפיטליסטית עדיפה על קיום הבסיסים הבריטיים. אולם יהיה זה עוול היסטורי אם יוכחש חלקם של אורן, מיקוניס וחבריהם בפעולה הגדולה משך ירח דבש זה.

„בישראל מנסים לדכא...״

כל עוד נמשך ירח הדבש התחמם בזיוו השמאל במפ״ם.

אורן היה שוב השמאלי ביותר, חבר השלישיה סנה־ריפתין־אורן, שיצגה את הקו הקומוניסטי הקיצוני במפלגה. נדמה היה להם כי דרך השומר הצעיר הוכתרה בנצחון הסופי, כי ברית־המועצות הכירה בתנועה הציונית כתנועת שיחרור לאומית אמיתית, הכוללת כוחות ריאקציוניים ומתקדמים, ושתתן את מלוא תמיכתה לתנועה הקומוניסטית־הציונית, הרינו לשמאל שבמפ״ם. על סמך הנחה זו המשיכה מפ״ם את דרכה כאילו היתה חברה מוכרת בקומאינפורם, וכאילו היתה מק״י, המוכרת על ידי הקומאינפורם, מפלגה שסטתה סטיה שמאלית מסוכנת.

סנה ואורן כינסו מסיבת עתונאים, התנגדו לשילומים מגרמניה עוד לפני שעשתה זאת מק״י. (כשנשאל אורן אם יתנגד גם לשילומים מגרמניה המזרחית, ביקש להימנע

הוידוי: לאסלו רייק, סלאנסקי ההונגרי (שני מימין), מכה על חטא לפני שופטיו.